

STREJFTOG I ENGELSK ØKONOMISK-HISTORISK LITTERATUR FRA KRIGSAARENE¹⁾

Af EVEN MARSTRAND

EFTER at det jerntæppe, der under krigen sænkede sig mellem Danmark og de angelsachsiske lande, atter er gaaet op, har sikkert mange med iver søgt at faa fat paa bøger og tidsskrifter fra afspærringens tid. Der er meget at indhente, thi skønt krigen har beslaglagt ogsaa mange videnskabsmænds arbejdskraft til andre formaal, trods papirmangelen o. s. v. er der i England og Amerika udkommet en stor mængde bøger, og selv om tidsskrifterne har maattet underkaste sig indskrænkninger, har de dog gennemgaaende fortsat deres tilværelse.

Her skal kun peges paa nogle engelske bøger fra den økonomiske histories begrænsede Omraade.

John H. Clapham, den første professor i økonomisk historie ved universitetet i Cambridge, har efter at have trukket sig tilbage fra denne post fremdeles været virksom som udgiver og som forfatter. Sammen med Eileen Power, der var professor i økonomisk Historie ved Londons universitet, men som døde i 1940, havde han gennem en aarrække forberedt en stort anlagt europæisk økonomisk historie. Den var nærmest tænkt som et supplement til de tre store værker »Cambridge Ancient History«, »Cambridge Medieval History« og »Cambridge Modern History«, som i deres over 30 store bind og med medarbejdere fra alle lande har sammenfattet den historiske videnskabs resultater. Da de to nævnte økonomiske historikere mente, at der i disse værker, især de to sidste, var taget for lidt hensyn til den økonomiske side af historien, planlagde de til udgivelse en »Cambridge Economic History«, hvoraf første bind udkom under krigen efter den ene udgivers død.

¹⁾ THE CAMBRIDGE ECONOMIC HISTORY OF EUROPE FROM THE DECLINE OF THE ROMAN EMPIRE. Edited by *J. H. Clapham* and *Eileen Power*. Vol. I. The Agrarian Life of the Middle Ages. Cambridge 1941. 650 s.

John Clapham: THE BANK OF ENGLAND. A History. Vol. I. 1694—1797. 305 s. Vol. II. 1797—1914. With an Epilogue. 460 s. Cambridge 1944.

C. R. Fay: ENGLISH ECONOMIC HISTORY MAINLY SINCE 1700. Cambridge 1940. 253 s.

Frederic Benham: GREAT BRITAIN UNDER PROTECTION. New York 1941. 271 s.

STREJFTOG I ENGELSK ØKONOMISK-HISTORISK LITTERATUR FRA KRIGSAARENE¹⁾

Af EVEN MARSTRAND

EFTER at det jerntæppe, der under krigen sænkede sig mellem Danmark og de angelsachsiske lande, atter er gaaet op, har sikkert mange med iver søgt at faa fat paa bøger og tidsskrifter fra afspærringens tid. Der er meget at indhente, thi skønt krigen har beslaglagt ogsaa mange videnskabsmænds arbejdskraft til andre formaal, trods papirmangelen o. s. v. er der i England og Amerika udkommet en stor mængde bøger, og selv om tidsskrifterne har maattet underkaste sig indskrænkninger, har de dog gennemgaaende fortsat deres tilværelse.

Her skal kun peges paa nogle engelske bøger fra den økonomiske histories begrænsede Omraade.

John H. Clapham, den første professor i økonomisk historie ved universitetet i Cambridge, har efter at have trukket sig tilbage fra denne post fremdeles været virksom som udgiver og som forfatter. Sammen med Eileen Power, der var professor i økonomisk Historie ved Londons universitet, men som døde i 1940, havde han gennem en aarrække forberedt en stort anlagt europæisk økonomisk historie. Den var nærmest tænkt som et supplement til de tre store værker »Cambridge Ancient History«, »Cambridge Medieval History« og »Cambridge Modern History«, som i deres over 30 store bind og med medarbejdere fra alle lande har sammenfattet den historiske videnskabs resultater. Da de to nævnte økonomiske historikere mente, at der i disse værker, især de to sidste, var taget for lidt hensyn til den økonomiske side af historien, planlagde de til udgivelse en »Cambridge Economic History«, hvoraf første bind udkom under krigen efter den ene udgivers død.

¹⁾ THE CAMBRIDGE ECONOMIC HISTORY OF EUROPE FROM THE DECLINE OF THE ROMAN EMPIRE. Edited by *J. H. Clapham* and *Eileen Power*. Vol. I. The Agrarian Life of the Middle Ages. Cambridge 1941. 650 s.

John Clapham: THE BANK OF ENGLAND. A History. Vol. I. 1694—1797. 305 s. Vol. II. 1797—1914. With an Epilogue. 460 s. Cambridge 1944.

C. R. Fay: ENGLISH ECONOMIC HISTORY MAINLY SINCE 1700. Cambridge 1940. 253 s.

Frederic Benham: GREAT BRITAIN UNDER PROTECTION. New York 1941. 271 s.

Planen for værket som helhed er paa to maader begrænset. Dels med hensyn til tid, idet, som det træder frem i den fulde titel, fremstillingen kun skal gaa tilbage til Romerrigets fald, altsaa ikke tage Oldtiden med. Dels med hensyn til det geografiske omfang, idet kun Europa kommer i betragtning. Det er i det hele ejendommeligt, at medens adskillige Amerikanere, sidst professor Bogart, har skrevet fremstillinger, som er meget benyttede ogsaa paa denne side af Atlanten, af europæisk økonomisk historie er de europæiske økonomiske historikere tilbøjelige til at overlade det til Amerikanerne selv at behandle deres eget land.

I det udkomne første bind er det lykkedes, trods de store vanskeligheder for samkvemmet mellem landene, som gjorde sig gældende i den sidste tid før dets udsendelse, at samle specialister fra hele verden som medarbejdere. Mærkelig nok er kun en enkelt fra England, mens U. S. A., Frankrig, Tysklandland (incl. Østrig) og de nordiske lande er repræsenterede med hver to, de slaviske lande med tre. En forfatter er knyttet til det jødiske universitet i Jerusalem, en er fra Belgien og en fra Schweiz. Den mest kendte af dem alle er vel den tidligere professor i Wien Alfons Dopsch, der i tilslutning til sine store værker om Karolingertiden og de forudgaaende aarhundreder har skrevet et kapitel om de germanske rigers agrariske institutioner fra det femte til det niende aarhundrede.

Det er det middelalderlige landbrug, som dette bind udelukkende beskæftiger sig med. I selve tekstens op imod 600 sider er der samlet et overordentligt fond af specialviden. Det er forsøgt at lade hver forfatter skrive om et bestemt begrænset emne, men det kan selvfølgelig ikke undgaas, at der finder en Del overlapping sted. Hovedindtrykket kan vel siges at være det, at ogsaa Middelalderens agrariske verden var mere broget og mangfoldig, end vi oftest har lært og troet.

Denne brogethed træder nok især frem i det kapitel, der maa betragtes som bogens hovedkapitel (Kap. VII, S. 278—492). Det skildrer det middelalderlige landbrugssamfund fra det ellefte til det fjortende aarhundrede. Og det brogede indtryk fremkommer dels ved skildringen af af de mange ændringer i bosættelsesforholdene, ejendomsforholdene o. s. v., der fandt sted i dette tidsrum, dels ved, at der i dette kapitel, som er underafdelte i paragraffer efter geografiske linier, er bedst plads til at understrege ejendommelighederne ved de enkelte lande og for den sags skyld ogsaa de enkelte omraader inden for landene. Saaledes maa den, der er vant til at betragte det engelske landbrug i Middelalderen ud fra det traditionelle skema angaaende manor'ens sammensætning, trevangsbruget og fællesdriften, føle sig noget rokket i sin tro ved læsning af den amerikanske professor Nellie Neilsons fremstilling af de virkelige forhold. Forholdene var nemlig meget forskellige i forskellige dele af England. Paragraffen om de nordiske lande i dette kapitel er skrevet af professor Sture Bolin fra Lund. Hans fremstilling af de ældste bosættelsesforhold, af landsbyfællesskabet, af kvægavlen og landbrugets bierhverv og endelig af klasser og ejendomsforhold i det agrariske samfund bygger ikke mindst paa danske kilder, idet han betonede, at Danmark er af størst betydning i landbrugsmæssig henseende og mere typisk end afsides og særprægede egne i den nordlige del af den skandinaviske halvø.

Forud for hovedkapitlet gaar en række kapitler, der mest behandler den tidlige Middelalder. Men der er f. eks. ogsaa et kapitel om de særegne forhold i det byzantinske rige gennem hele dets bestaaen. Og franskmanden professor Charles Barain behandler meget anskueligt og instruktivt udviklingen af landbrugsteknikken gennem hele Middelalderen; her er ikke blot oplysninger om dyrkningsmaader og redskaber med tilhørende illustrationer, men ogsaa om de forskellige dyrkede planter og opdrættede husdyr. Efter hovedkapitlet følger endnu en fremstilling af overgangstiden i det middelalderlige landbrugssamfund; dette slutningskapitel, der peger hen mod den nyere tid, er skrevet af den schweiziske professor Hans Nabholz, men i Modsætning til hovedkapitlet indskrænker det sig til at behandle de tre hovedlande England, Frankrig og Tyskland med Østrig og Schweiz.

Skønt det for nogle landes, saaledes for Nordens vedkommende ikke er lykkedes at fremskaffe en bibliografi, er den, der følger efter den egentlige tekst, dog af en imponerende længde, ca. 50 store sider. Der er ogsaa et udførligt navne- og sagregister. Med hensyn til værkets fortsættelse vil det vel nok kunne mærkes, at Eileen Power, der i modsætning til Clapham var særlig bevandret i middelalderlige forhold, er død. Der var ellers foreløbig planlagt to bind endnu om Middelalderen, et om industri og handel, et andet om finans- og pengeforhold og middelalderlig økonomisk tænkning. Derefter var det meningen at fortsætte med den nyere tid. Men udgivelsen vil sagtens trække ud.

Som Forfatter har Clapham særlig ladet høre fra sig gennem sin bog om Bank of England, der udkom til bankens 250 aars jubilæum i 1944.

Den, der for 20—30 aar siden søgte oplysning om Bank of Englands historie, blev især henvist til den bog, som Grækeren Andréadès havde skrevet om dette emne. Siden er der nok fremkommet adskilligt, især til belysning af bankens indre forhold. Paa Claphams bog mærkes det, at han ikke skriver som specialist, men som den økonomiske historiker, der frem for nogen er fortrolig med det moderne Englands udvikling. Den samme forkærlighed for præcise kvantitative udtryk for de skiftende forhold, som udmærker hans store fremstilling af Storbritanniens økonomiske historie 1820—1914, findes ogsaa her. Søgelyset rettes naturligvis først og fremmest mod banken selv, men man mærker stadig, at forfatterens viden omfatter hele det øvrige økonomiske liv. Og hvad der ligger nærmest ved selve emnet, særlig udviklingen af det øvrige bankvæsen i England og Skotland, drages stærkt med ind i selve fremstillingen. Bankens nære tilknytning til staten medfører ogsaa, at skikkelser fra det politiske liv belyses. Vekslede finansministre lige fra Charles Montagu, Jarl af Halifax, der raadede for statskassen i bankens første fem aar, til mænd som Gladstone, Goschen og Lloyd George optræder i samvirken med banken eller i modsætning til den som varetagere af statens økonomi.

De to bind, hvoraf bogen bestaar, er noget forskelligt inddelte. Første bind, der behandler tiden indtil bankrestriktionen i 1797, har tildels en kapitelinddeling efter saglige linier, idet der efter det indledende kapitel om bankens forhistorie og første tre aar i resten af bindet dels findes et par kapitler om banken og regeringen (II og V), dels kapitler om bankens organisation og virksomhed (III og VI) foruden enkeltkapitler om banken

og anden bankvirksomhed (IV), banken og kriserne i det 18. aarhundrede (VII) og ejerne af bankaktierne (VIII). I andet bind, der gaar til 1914 med en kort epiløg om tiden derefter, er kapitelinddelingen derimod helt igennem kronologisk, idet banklove, kriser eller andre forhold, der berører banken, danner skel mellem dette binds otte kapitler.

Den følelse, der mest bemægtiger sig læseren af dette værk, en følelse, som sikkert forfatteren ogsaa har haft under udarbejdelsen, er en undren over, at banken, indtil den helt nylig blev nationaliseret, har kunnet bestaa som et privat foretagende og kunnet ride alle storme af gennem to og et halvt aarhundrede, og i langt den største del af tiden uden nogen professionel styrmand paa kommandobroen. Ingen anden bank i verden har kunnet gøre den det efter. Og dog er dens virken ligesom den engelske forfatning (banken blev iøvrigt allerede i slutningen af det attende aarhundrede af lord North betegnet som »en del af forfatningen«) blevet bestemt mere gennem tilfældigt udviklede sædvaner end gennem bevidst fastlagte principper og lovbestemmelser; det gælder i al fald til op i det nittende aarhundrede. Dette viser sig maaske klarest i selve styrelsen. Lige fra begyndelsen bestod der et direktørraad paa 24 medlemmer, og skønt der intet var foreskrevet derom, udviklede der sig hurtigt den sædvane, at direktørerne toges blandt lodonske forretningsmænd, der ejede et vist beløb i bankens aktier. Som bankmænd var disse direktører kun amatører. Af deres kreds udtoges en viceguvernør, der sædvanlig efter to aar i denne stilling avancerede til guvernør, men ogsaa i denne stilling blev han gerne kun i to aar. Lige op til den første verdenskrig hændte det kun en enkelt gang, at en guvernør sad mere end to aar eller igen senere steg til denne post. Der var saaledes ingen kontinueret i den højeste styrelse. I bogens epiløg nævnes ret, hvordan den første verdenskrig gav anledning til, at en guvernør blev paa denne post i fem aar, senere en anden i næsten 25 aar. Og der er i de senere aar kommet direktører, der udelukkende virker i bankens tjeneste. Men i over 200 aar klarede man sig med amatørordningen.

Det kan iøvrigt ikke her lade sig gøre at gaa ind paa fremstillingens mange enkeltheder. Kun skal det forsøges at pege paa nogle af de hovedlinier, som forfatteren har villet lade træde frem. Det er naturligt, at bankens forhold til den engelske stat er et hovedtema, ikke blot i de to nævnte kapitler i første bind, men helt igennem. Banken var jo nærmest fremgaaet af statens laanetrang, omend det vel ogsaa, som Clapham fremhæver, havde betydning for den særlige form, nemlig dannelsen af en aktiebank, hvorunder denne laanetrang blev afhjulpet, at man i 1694 befandt sig midt i en boomperiode, hvor antallet af selskaber i Storbritannien øgedes fra knap 20 til det 8-dobbelte antal. Det skildres nu, hvordan denne statens laanetrang bestandig paa ny gør sig gældende og fører til, at statens faste gæld til banken stadig øges op igennem det 18. aarhundrede, hver gang der er tale om fornyelse af bankens charter. I begyndelsen af det nittende aarhundrede ophører denne forøgelse af den faste gæld; staten har nu fundet andre former for optagelse af laan. Men den mere kortvarige kreditydelse til staten gennem diskontering af skatkammerveksler og paa anden maade fortsætter i stort omfang. Efterhaanden er det dog som statens kasserer banken især faar betydning for denne. Denne virksomhed vokser gradvis frem. Visse offentlige institutioner havde tidlig faaet

konto i banken. Kort efter midten af 18. aarhundrede var efter Clapham banken ved sædvane, ikke ved lov blevet statens og dens fleste departementers bankier, men det var først 1805, at Huskisson foreslog, at alle offentlige kasser skulde have konto i banken, og dette blev saa efterhaanden gennemført ved forordning eller særlig lov for de enkelte departementer.

Det er vel især som seddelbank, Bank of England har været genstand for nationaløkonomernes opmærksomhed. Trods den palmstruch'ske bank i Stockholm af 1656 kan vel Clapham have ret i at skrive, at seddeludstedelsen var »Englands hovedbidrag til udviklingen af det europæiske bankvæsen«. I øvrigt er jo denne side af Bank of Englands virksomhed saa ofte og saa fyldigt behandlet i de almindelige fremstillinger af bankpolitikken, at der i hovedsagen ikke kan være saa meget nyt at hente hos Clapham for fagmænd. Dog skal det fremhæves, at der er gjort et forsøg paa at belyse den paastand nærmere, at Bank of England i al fald hele det attende aarhundrede igennem kun var en Londonbank. Det er rigtigt, at dens diskontering og største delen af dens øvrige virksomhed indskrænkede sig til London og dens nærmeste omegn. Men dens sedler synes dog at have fundet noget større udbredelse. Paa grundlag af et ganske vist ret spinkelt materiale angaaende tabte sedler, for hvilke der søges erstatning, kommer Clapham til det resultat, at baade i begyndelsen af 1720'erne og omkring 1760 ejedes ca. to trediedele af de sedler, der søgtes erstatning for, af Londonere, men der indsendtes ogsaa erstatningsansøgninger fra mange andre egne af England, omend særlig af personer, der ifølge deres stilling kunde ventes at have forbindelser i London. I øvrigt udviklede seddeludstedelsen gennem de saakaldte country banks sig meget stærkt mod slutningen af aarhundredet, men ikke i alle Englands egne, f. eks. ikke i Lancashire. Udviklingen i det nittende aarhundrede og navnlig efter bankloven af 1844 gik igen i retning af indskrænkninger af de private bankers seddeludstedelse, saa at Bank of England blev mere og mere dominerende om end ej eneraadende.

Særlig paa to omraader er det Clapham om at gøre at følge bankens dispositioner nøje, idet han stadig anfører talangivelser for forandringerne deri, ikke blot fra aar til aar, men stundom, navnlig i krisetider, for tidspunkter, der ligger meget nær op ad hinanden. Det ene omraade er bankens diskonteringsvirksomhed, det andet dens erhvervelse og afgivelse af ædelt metal, især guld. Med hensyn til diskonteringen, især vekseldiskontering for forretningsverdenen, faar man et indtryk af, at den ikke blot har været meget vekslende inden for kortere tidsrum, men at der inden for hele bankens levetid er en stigende og faldende linie. Under Napoleonstiden synes bankens direkte betydning for forretningsverdenen at have været størst. Bankens indkomst ved diskontering naaede højdepunktet i 1809—10 med over 900.000 £; endnu i 1815—16 var den ca. 650.000 £, men var i 1823—24 kommet ned under 100.000 £. I løbet af det nittende aarhundrede udviklede det øvrige bankvæsen i England sig stærkt, og Bank of England blev mere og mere statens, de offentlige korporationers og bankernes bank. I begyndelsen af aarhundredet havde bankens diskonteringskunder været 12—1500, men i 1909 var der kun 74 ved hovedkontoret i Threadneedle Street. Da banken fra 1826 havde begyndt at oprette filialer paa en række vigtige pladser i England, var der sket en betydelig udvi-

delse af diskonteringen og forbindelsen med forretningsverdenen. Men ogsaa her dalede efterhaanden diskonteringsvirksomheden. Ved filialerne havde der i 1859 været ca. 800 diskonteringskunder, men i 1909 var tallet indskrænket til lidt over 200.

Metalbeholdningens svingninger træder særlig frem i forbindelse med skildringen af kriserne. Der er som nævnt et særligt kapitel om banken og kriserne i det attende aarhundrede; først fra 1753 mener Clapham dog bestemt at kunne paavise kriser som led i det økonomiske livs almindelige bølgebevægelse. Men ogsaa i andet bind er der ofret megen plads paa fremstillingen af bankens forhold under kriserne. Dette stof er jo velkendt, for saa vidt angaar kriserne i 1847, 1857 og 1866. Der er derfor i Claphams bog maaske mest grund til at fremhæve den dramatiske skildring af Baringskrisen i 1890 (i bind II, kap. VI.), da bankens daværende guvernør Lidderdale var hovedperson i en energisk redningsaktion, der lykkedes udmærket

Endnu kunde der være grund til at fremhæve, hvordan omtalen af aktiekapitalen og dens besiddere giver anledning til ogsaa at belyse internationale kapitalforhold. Der er som nævnt et særligt kapitel om aktionærene i første bind, og de der givne oplysninger føres videre paa forskellige steder i andet bind. Da bankens oprindelige aktiekapital paa 1,2 mill. £ blev tegnet i 1694 i forbavsende kort tid, var antallet af tegnere 1272 hvoraf næsten halvdelen var londonske forretningsmænd, og de øvrige ogsaa ganske overvejende Londonere. Var der fremmede navne iblandt, drejede det sig næsten udelukkende om Huguenotter eller andre, der havde slaaet sig ned i England. Men i midten af det attende aarhundrede, efter at gentagne kapitaludvidelser havde fundet sted, antager forfatteren, skønt det ikke nøjagtig kan opgøres, at omtrent $\frac{1}{3}$ af aktionærene var Hollændere og Flamlændere, og at de besad en tilsvarende del af aktiekapitalen. Det svarer til, at man ogsaa antager, at paa den tid, udlændinge ejede $\frac{1}{3}$ af de engelske consols og $\frac{1}{3}$ af det Engelsk-ostindiske Kompagnis aktiekapital. Allerede i slutningen af det attende aarhundrede formindskes dog den udenlandske aktiebesiddelse, og efter 1815 er den ubetydelig, et vidnesbyrd om, at England er blevet selvforsynende med kapital. Den sidste udvidelse af aktiekapitalen til ca. 14 $\frac{1}{2}$ mill. £ fandt i øvrigt allerede sted i 1816. I nyere tid synes aktiebesiddelsen at være blevet mere og mere spredt; i april 1944 var der ca. 17.000 aktionærer.

En anden af Englands ældre økonomiske historikere, der ligesom Clapham især har beskæftiget sig med den moderne tid, er C. R. Fay, der efter i ti aar at have været professor i Toronto i Canada fra 1930 har været knyttet til universitetet i Cambridge. Hans »Great Britain from Adam Smith to the Present Day«, der først udkom 1928, har oplevet mange udgaver og oplag. Han udgav nu i 1940 den ovennævnte mindre bog om væsentlig det samme emne.

Bogen falder i tre dele, hvoraf den første under titelen prolegomena mest gør strejftog i en lidt ældre tids økonomiske historie, medens de to sidste og større dele væsentlig handler om finanser, erhvervsliv og visse sociale forhold i det nittende og tyvende aarhundredes England. Til de af Fay

selv behandlede emner slutter sig til sidst tre korte kapitler af andre forfattere om forskellige økonomiske emner.

Bogen er fremgaaet af forelæsninger, der aabenbart mere har sigtet paa hver for sig at vække interesse for et særligt omraade inden for den ramme, titelen angiver, end at give nogen systematisk fremstilling af Englands økonomiske udvikling i de sidste aarhundreder. Der er noget causerende over en stor del af bogen. Af de enkelte kapitler, der svarer til de enkelte forelæsninger, kan fra første del nævnes flere om pengeforhold og om ædelmetal og et om stadierne i den økonomiske udvikling, hvor der gøres op med de forskellige af Hildebrand, Bücher og andre fremsatte teorier om trinfølgen. I anden del er der først en kort og klar oversigt over de vigtigste data i den reform- og frigørelsespolitik, der under indflydelse af den økonomiske liberalismes grundsætninger gennemførtes i England lige fra 1790'erne til Cobdentraktaten i 1860. Af finansielle emner behandles statsgælden, Pitts indkomstskat og Huskissons toldnedsættelser, der sammenstilles med Ottawaaftalerne i 1932. Resten af anden del er mest helliget landbrugsspørgsmaal. I tredje del gives først en inddeling af Englands økonomiske historie siden 1700 i fire perioder efter de stoffer og de drivkræfter, der har været mest karakteristiske i hver af disse. I følgende kapitler behandles søfarten og industrien. To kapitler skildrer befolknings- og erhvervsudviklingen i tre forskellige særprægede omraader af England, nemlig Østlondon, Midland omkring Birmingham og Tynedistriktet. Et kapitel er helliget industriens lokalisering og to den engelske kapitaleksport. Det sidste kapitel i Fays egen fremstilling handler om arbejderens vandringer baade inden for Storbritannien og til fremmede lande.

Emnerne er, som det vil fremgaa af ovenstaaende, ret spredte, og behandlingen er knap og lidt springende. Men bogen fortjener især opmærksomhed, fordi den peger paa største delen af den nyere økonomisk-historiske litteratur i England. Snart refererende, snart mere kritisk omtaler den en mængde specialværker, navnlig fra 1930'erne. Flere af kapitlerne indledes ligefrem med anførelse af en række bogtitler. Til slut findes en kronologisk fortegnelse over en række love af særlig økonomisk betydning, og et navne- og sagregister, der hjælper en til at finde sig til rette i bogen.

Den, der særlig interesserer sig for den fase i engelsk politik og økonomisk historie, som havde sit gennembrud med Import Duties Act og Ottawaaftalerne i 1932, vil finde en udmærket oversigt derover i den ovennævnte bog af professor Benham om Storbritannien i protektionismens tid. Skønt forfatteren, der ogsaa har udsendt en lærebog i socialøkonomi, heller ikke i den her omtalte bog lægger skjul paa sit teoretiske standpunkt, er den dog ganske overvejende af beskrivende og historisk karakter.

Den indledes med et tilbageskuende kapitel om Storbritannien i frihandelens tid. Men dernæst gaar den over til at behandle toldbeskyttelsens og de andre beskyttelsesformers fremkomst og udvikling. Trods sin aabenbare uvillie mod toldbeskyttelsen begynder forfatteren med i nogle hovedsætninger om toldtariffen bl. a. at hævde, at langt den største del af toldindtægten fremdeles er af finansiel karakter; i 1938 var af et samlet toldbeløb paa 264 mill. £ 214 mill. £ finanstold og kun de resterende 50 mill. £ beskyttelsestold; naturligvis lader der sig dog ikke sætte noget skarpt skel

mellem disse to. Blandt andre beskyttelsesformer end tolden behandles i et kapitel for sig baade subventionerne, navnlig til landbrug og søfart, og kontingenteringen. I et kapitel om rigspræferencen mener forfatteren at have kunnet konstatere, at baade moderlandet og dominions efterhaanden er blevet lumsk kede af at være bundet paa denne maade. Danmark omtales meget hyppigt i bogen, saaledes faar det et par sider for sig selv i et kapitel om handelsaftalerne. Efter en omtale af valutapolitikkens indflydelse er der i to kapitler en fremstilling af to erhvervs, jern- og staaindustriens og landbrugets særlige forhold. Navnlig for jern- og staaiværkernes vedkommende er der givet en hel del oplysninger ogsaa udover, hvad der vedrører bogens egentlige emne, saaledes om de i den nyere tid ændrede lokaliseringsforhold i denne industri. Bogen slutter med at skildre den genoplivelse af det engelske erhvervsliv, som fandt sted i midten og slutningen af trediverne, og som efter forfatterens mening i al fald kun i ringe grad kan skyldes de protektionistiske foranstaltninger, mens den lave rentefod har spillet en stor rolle, navnlig for byggeriet og de dermed sammenhængende industrier. Bogen tegner i det hele et særdeles klart og vel proportioneret billede af samspillet mellem økonomi og politik i 30'ernes England.

Even Marstrand.